

BERETI GÁBOR

Az igényesség garanciája

Alföldy Jenő: *A megszenvedett éden*

Az igényesség garanciája, ha egy ítésk az elemzendő irodalmi műveket „a nemzetet és a világot előbbre vivő akarat s a lényegi igazságot hordozó esztétikum” alapján értelmezi, ahogyan legutóbbi könyve fülszövege szerint a kritikáit és esszéit a műalkotás szintjén művelő Alföldy

Jenő teszi. Az immár hetvenes éveiben járó szerző ezáltal volt képes hosszú évtizedeken keresztül irodalmi közéletünk figyelmét tartósan magához vonzani, mint ahogy elemzői tevékenységének a mércéjét is magas színvonalon tartani. Írásaiban Alföldy tudatosan igyekezett megközelíteni az újságíró Kosztolányi Dezső teljesítményét, amit, ahogy írja, önmagára nézve úgy fogadott el, „ha Kosztolányi hallatlanul pontos megfigyeléseihez, részvételtjes emberségéhez, páratlan íráskészségéhez és elképesztő termékenységéhez még valamivel több társadalmi érzékenységet és egy kicsivel bővebben dokumentált filológiát is hozzáképezlek. Mint az esszéírás nagymestere, magam is hihetetlenül változó korban éltem és élek; szemléletem alakulásában nincs megnyugvás”, olvashatjuk vallo-mását a gyűjtemény hátsó borítóján. Sorai, könyve értékelő bemutatásához is jó kiindulópontul szolgálnak.

Kritikai munkák esetében az olvasó figyelme megoszlik a méltatott mű és a mögötte fölsejlt elemzői szemlélet között. Hiszen az elemző méltatása legin-

kább nézetei és értékrendje feltárására, mérlegre tételére irányul. Vélhetőleg nem tévedünk nagyot, ha Alföldy Jenő szemléletét – egy korábbi terminológiához igazodván –, az anti-urbánusokéval rokonítjuk, mint ahogy ennek, a múlt fátylaiból nemzeti ör-lángként kibontakozó kritikus,

az elmúlt húsz év során maga is számos tanújelét adta. Azonban a korábbi népi-urbánus ellentétre utalva itt egy érzékeltető különbségtevést kell tennünk, merthogy e mai anti-urbánus irány, a korábbi népiessel szemben, amely a szociális érdekek képviselőjét is vállalta, hangsúlyaiiban immár jobbadán csak nemzeti. E distinkcióra egyébként maga a szerző is ösztökél, midőn az egyik, Csoóri Sándort méltató tanulmányában ezt írja: „Csoóri nem »népi író«, jóval többnek gondolom, minthogy egy hatvanöt-hetven évvel ezelőtti, még oly markáns szellemi áramlat kései követőjének próbáljam feltüntetni. A népi írók és a népkultúra örököse, ez igaz. De eredeti és modern költészete, valamint részvétele a kulturális és társadalmi közéletben nem csupán arra jellelte őt, hogy egy korábbi mozgalom élő emlékezete legyen. Stílusújító szerepének és közéleti vállalásainak köszönhetően kivívta a korával együtt lélegző költő és a pártokon fölül álló, »örök-ellenzéki« citoyen szerepét”. (258.)

Hogy tehát a közélet szférájából vett hasonlattal éljünk, az elemzett vagy

kritikusa számára, lett légyen népi, nemzeti, netán urbánus, az esztétikum világa egyként kíméletlen egypártrendszer. Mégpedig a minőség pártjának a rendszere, az alkotók ideológiai, politikai nézeteitől elválaszthatóan. Az itt nyíló lehetőség az értékelői értékvilág és az elemzői olvasat számára nyit teret, ahonnan viszont a kritikai karakter sajátosságai már meglehetősen biztonságosan rekonstruálhatók.

A kötet három részre tagolódik, úgymint a *Költők prózája*, a *Kortársi elbeszélők* és az *Arcképek* fejezetekre. Vanak, akikkel több helyütt is találkozhatunk. Ilyen többek között Tornai József, akiről a legmelegebb hangon ír, vagy a tárgyilagos szavakkal méltatott Ágh István, mint ahogy a tisztelet és a nagyrabecsülés hangján megidézett Csoóri Sándor. De Juhász Ferenc és Lázár Ervin is a több írással megtisztelt szerzők közé tartozik. Nem hagyhatjuk említetlenül József Attilát sem, akinek az emléket Alföldy feltétlen tisztelettel ápolja. Talán ő az egyetlen, aki idézetekkel, vagy hivatkozásként majd minden eszmefuttatásban fellelhető.

Hogy tehát az Alföldy képviselte elemzői modalitáshoz közelebb kerüljünk, az analíziseinek szint adó eszmétörténeti szárla érdemes figyelniük. Már csak azért is, mert a nemzeti mozanata, az ezredfordulós esztétizálás magát újraértelmező kísérletében felértékelődőben van, nem utolsó sorban annak az utóbbi évtizedekben kialakult státusának a következményeként, melyre a nemzet, a kiteljesedő globalitással szembeni alternatív lokalitások egyikeként tett szert. És persze azzal a szereppel együtt, ami ebből a nemzeti önreflexióban a művészetekre és értelmezésükre hárul.

A szerzők széles spektrumát felölelő kötetben találhatunk néhány, az érté-

kelés módszerét alakító, annak jelleget adó témát. A nemzet premisszájához kötődően ilyenek pl. Alföldy Jenőnek a parasztsággal és a polgárosodással kapcsolatos nézetei. Gondolatait ezek körül jártatva, az Utolsó előtti olvasó? című esszéjében például ezt írja: Miért beszélek a polgárosodás szükségességéről? Talán mert „konzervatív nézeteket szeretnék szalonképessé tenni? – Épp ellenkezőleg. A *nemzet* nem idejémtúlt nemesi kacat, hanem jelentős részben polgári képződmény, akkor is, ha a parasztság volt mindig a fő bázisa”. (76.) Ezen sorok világnézetet hordozó, műelemzői módszert meghatározó jellege lehet érdekes számunkra. Különösen akkor, ha egy másik, a „Hiányával most minden tiéd” című elemzésében viszont, mintha a fentieket kívánná cáfolni: „A romantikusok és a századforduló szimbolistái, a Nyugat költői voltak a *diktatúra idején* a megbélyegzett »dekadensek«, szemben az ókonzervatívokkal, akik bárgyú optimizmussal utánozták a *már alig létező nemesi és paraszti közösségek hangadóit*”. (Kiem. B.G. [258.]) Ezekből az egymást annuláló citátumokból valami olyasmi olvasható ki, mintha a diktatúra (értsd, a szocializmus) idején már alig létező nemesi (sic!) és paraszti közösségek lennének (lettek volna) az egyébként parasztságbázisú polgárság és polgári nemzet fő támaszai. Talán nem is volna érdemes sok szót vesztegetni minderre, ha nem épp a nemzeti kategóriája lenne az Alföldy-féle esztétizálás kulcsfogalma. Merthogy így, ennek a tisztázatlanságából és kimunkálatlanságából, pontatlanságok és egyoldalúságok következnek, amik belengik a gyűjtemény egészét. A szemléleti koherencia hiányát a József Attiláról szóló oldalakon is tapasztalhatjuk. „A *szabadság* és az *egyenlőség* mellett a *testvériséget*, a nem-

zeti összetartozást ő is vállalta, akár csak Ady”, írja. (*Az időszzerű József Attila* [188.]) Észrevétele ezúttal is korrekcióra készlet, hiszen költészetünk jelesei nemcsak az egy nemzethez tartozók testvériségét, hanem a fogalom általános érvényű éthoszából adódóan, értelemszerűen, a népek közötti testvériséget is vállalták.

A tautologikus módon (a nemzet az, amit annak tekintek) alkalmazott, diffúz nemzetfogalom végső soron vitathatóvá teszi az egyébként megkerülhetetlen nemzet-premissza Alföldy-féle interpretációját. Alföldy olvasata szerint József Attila sok versében sorskérdéseket szólaltat meg, s ezekkel „is a paraszti kultúrára alapozza a nemzetet”. (189.) Úgy látja, hogy „[a] mai társadalomban József Attila eszméibe ütköző folyamatok váltak uralkodóvá”, mert megkérdőjelezi a költő parasztságot óvó, képviselő hitvallását, s elavultnak tartják az egész népet tanítani óhajtó programját, stb.

Alföldy rurális kötődése az a „kályha”, amely szemléletét a nyitottságtól eltéríti, és a sokoldalúsággal szemben inkompatibilissé teszi.

Az átgondolatlan, inkonzisztens nemzetfelfogás képviselőjeként Alföldy Jenő abban a szemléleti választóvonalként jelentkező dilemmában, amely a nemzeti-etnikai kérdések szociális alapú, vagy a szociális kérdések nemzeti-etnikai alapú megközelítésének a kérdéseként merül fel, az utóbbi térfelén áll. Holott, ahogy az a történelem során már oly sokszor bebizonyosodott, szupremácia alapján nem lehet nemzetek közötti ellentéteket kezelni. Csak egy olyan, a polgárai számára többek között nemzeti szabadságot is biztosító, a bővített társadalmi-gazdasági újratermelés versenyképes piaci háttérrel szolgáló államalakulat révén, amely a

munka és a tőke erőegyensúlyának politikai, rendszerszintű alapján valósul meg. Ezzel szemben Alföldy Jenő prezentációja a nemzeti identitás demiurgoszt egy parasztságbázisú polgárság örök ellenzékiességében vizionálja. Ez a tautologikus nemzetfelfogás olyan ideologikus (nyelvi, kulturális) és szimbolikus (Szent Korona, a Szent Koronatan, stb.) tartalmakkal dolgozik, amelyek tabuk és rítusok közvetítette rendképletté állnak össze, s amelyhez az élő nemzeti organizmus létfeltételei bármely változása közepette odakényszeríthető. Igyekezete ideologikus és szimbolikus tabuk és rítusok életre galvanizálására és életben tartására irányul, a nemzeti érdek változó körülményekhez igazodó aktualizálása és érvényesítése helyett.

Az Alföldy-féle analízisteknika a tárgyalt művek értelmi prezentációja során szimbolikus utalások érzelmi hatástöbbletével erősíti, vagy ruhazza fel azok esztétikai és ideológiai jelentéstartalmát, hogy az identitást közvetítő rítusok és jelképzetek politikai impulzusokként épüljenek be a befogadók és közösségeik tudatába. Miközben egy nyitott nemzetkarakterológiában bármilyen identitáserősítő jelentéstartalommá konvertálódhat.

Egy heurisztikus analízisben a lét-helyzethez mért irodalom nemzeti szerepe a mérvadó. A műben megjelenő, a műből sugárzó közösségi képzet mi-benlétének az érzékelhetővé tétele, a nemzet önmagában, vagy önmagáért való életlehetőségei közti választás elősegítése, annak a feltárása, hogy a mű nemzetről közvetített képzetrészei egy tautologikus, vagy egy organikus identitásmitológiát erősítenek-e.

Ha az elmúlt évtizedek történéseinek a szemüvegén keresztül tekintünk történelmünkre, a parasztság-polgárság-

nemzet triptichonja körül forgó nézetek '89 utáni aktuális prioritásai a társadalmat a rendszerváltás nyerteseire és veszteseire osztó tapasztalattal kerülnek szembe. A vesztesek, érdekeiket egymástól is elszigetelt lokalitásokként igyekeznek védelmezni, a velük külsőre egységes érdekérvényesítő kartell mögött egyébként ugyancsak rétegzett globalokratákkal, globalitással szemben, ahogy azt mind jobb, mind baloldalon, figyelemre méltó szerzők (pl. Bogár László, vagy Mészáros István), különböző szempontok alapján, már annyiszor felvázolták. Következésképpen Alföldy Jenő kritikus tevékenysége esetében is elhibázottnak, a nemzet életlehetőségeit szűkítőnek tekintjük a polgárosodásban azonos érdekű lokális csoportokat egymás ellen hangoló, egymás ellen kijátszó vélelmeket.

A történelmi folyamatok jóval bonyolultabbak és stabilabbak, semhogy pillanatnyi előnyserzés vagy aktuális politikai szimpátiák csábító kísértésének hatására érdemes volna átírni őket. A végre közös élményként átélhető nemzeti érdek szempontjából a türelem, a tolerancia, vagy hogy ne mondjuk, a tényeket tisztelő alázat ma is és hosszabb távon is több előnnyel kecsegtet a revánssal kéz a kézben járó „igazságtételnél”. Nem az igazság feltárásának a szükségességét, hanem ennek olyan, aktuális politikai célok szolgálatába állítását kérdőjelezzük meg, amelyek a polgárosodásban ma is együttesen érdekelt társadalmi csoportok, nyilvánvalóan közös érdekei ellen hatnak. „Ne keverjük össze a citoyent a burzsoával”, hogy Alföldy szavait idézzem: „A balzaci modellt véve alapul az *Elveszett illúziókból*, a polgár nem csupán David Séchard, a törekvő, tisztességes nyomdász, hanem Lucien Rubempré, az elvtelen újságíró is. A polgár a huszadik

században nemcsak Thomas Mann és válságba jutott polgár-hősei, Tonio Kröger, a Buddenbrook-család tagja vagy Hans Castrop, hanem a Krupp-család is, amelynek legalább akkora szerepe volt a nácizmus és a lázas fegyverkezés megindításában, mint a sajtón és a rádión keresztül manipulálható, csukaszürke tömegembernek és ördögös vezéreinek”. (77.)

Nos, szabad-e a polgárságot gyarapító társadalmi rétegeket csupán a parasztságra, vagy a csupán a parasztsággal szimpatizáló (volt) nemességre és arisztokráciára szűkíteni és kihagyni közülük a 20. századi industrializáció nyomán nagy tömegben megjelenő munkásságot? Mint ahogy az azóta a szolgáltatói szektorban megélhetést kereső kisegyzisztenciákat és a sokasodó munkanélkülieket, akik '89 óta a rendszerváltás áldozataiként tömegesen esnek el a polgárosodás lehetőségeitől, szemben az újjgazdagok rétegével, akik skrupulusok nélkül élvezhetik új társadalmi státuszuk előnyeit? Lehet-e így, ez a '89 után „megszenvedett Éden” mindnyájunké? Vagy egyáltalában, lakható-e egy olyan Éden, amely szemmel láthatóan az új kasztosodás burzsoáziáját szolgáló polgár- és nemzetellenes erők kirekesztésén alapuló rendjére épül?

Alföldy a mindennapi aktualitások ragyogtatója. Ám, mivel ezt érezhetően kellő elméleti kohézió nélkül teszi, az ellentmondások csapdait sem kerülheti el. Idősíkok és tématrópusok közt szalmozva mesterien citálja példáit. Mindig az aktualitások szemszögéből értelmez, köt össze, vagy választ el részeket. A 250-253. oldalakon, de másutt is, például Adyától Ian Palachig a hivatkozott nevekké fantasztikus tűzijátékot produkál. S mivel a gyakran egymást is kioltó idolek mind az ő nézeteinek az

igazolói lennének, ezért e látványos csillogás inkább kápráztatóvá, semmint megfontolandóvá avatják szavait. Ő bizonyára tudja, hol a helye ebben az áradó fényzuhatagban, csak az olvasó bizonytalanodik el.

A nemzet, a nemzeti irodalom értékelésének nem csupán történeti aspektusai vannak. Az irodalmi diskurzus felől tekintett nyelviség, időbeliség, világirodalmiság, ontikusság, funkcionalitás, stb. mozzanataira is érdemes figyelniük, hiszen ha ezek szempontjait is az elemzés körébe vonjuk, akkor a műelemzések során nemcsak a műalkotásokat, de a nemzet jelenségét is jóval sokrétűbben értelmezhetjük. Az Alföldy-olvasatok a nemzeti jelenség

együttesét sémaként, esztétikai érték-képző funkcióját az irodalmi és a történeti tudat szétválasztása nélkül – következőképpen ezek egymásba tükröztethetőségét és az ebből fakadó tapasztalati spektrum kibontakoztatási lehetőségét is kizárva –, egy tautologikus-diffúz, egykomponensű kollektívumként értelmezik. Pedig ha szerzőnk azt a tekintélyes ismeret és tapasztalathalmazt, amit az esszéiben görget egy koherens rendbe, keretbe foglalná, akkor nemcsak figyelemre méltó, szimpatikus, de meggyőző is lehetne.

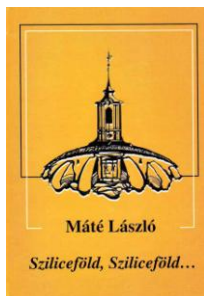
(Felsőmagyarország Kiadó,
Miskolc, 2010)

PETŐVÁRI ÁKOS

Egy palóc falu...

Máté László: *Sziliceföld, Sziliceföld...*

Máté László régi tervét váltotta valóra, amikor megírta szülőfaluja történetét: úgy érezte, hogy adósa a településnek és a közösségének. Ez az érzés készítette műve megírására. Tavaly pünkösdkor mutatta be a könyvét a szilicei kultúrházban. Az előszó fejezi ki legszebben a kötődését bölcsőhelyéhez: „Én a mai napig sziliceinek tartom magam, annak ellenére, hogy közel negyven éve Kassán lakom. Hiszem, hogy ha visszalapozunk a község múltjába, jobban megértjük mai életünket, egyben erőt merítünk az elődök munkájának a folyta-

tásához.” A varázslatos Szilicei-fennsík a Gömör-Tornai Karszthegységben fekszik. A gyűjtők az ősi palóc falut mindig szívesen keresték fel a lakosok hagyományai, dalai, táncai miatt.

Meglepőnek tartom a könyv alcímét: *Csetlő-botló vallomások szülőfalumról és környékéről.*

Ahogy elmélyedünk a kötet olvasásában, mindig érezzük: a szerző alapos kutatómunkát végzett, hogy Szilicét hitelesen mutassa be. A könyv műfaja krónika és emlékezés, vagyis a tények és a személyes hangú visszaemlékezések, a reflexiók ötvöződnek. Végig szí-

gorú, fegyelmezett belső logikára épül. A fejezetek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, a hagyományok, a hit, az anyanyelv visszatérő motívumokként alkotják a jelentést. Egy palóc közösség nehéz sorsát, erejét, fájdalmait nyíltan fejezik ki.

A fennsík nevezetességeinek részletes leírása követi az előszót. A sziliceiek és a természet kapcsolata rendkívül szoros volt az elmúlt évszázadokban. A falu földje nehezen hozott termést, de a környező erdők a lakosokat bőven ellátták gyümölcssel, gombával. Bél Mátyás, Jókai Mór és Tompa Mihály is megemlékezett a fennsík csodájáról, a jegesbarlangról.

A *Múlt, közelmúlt, jelen* az egyik legemlékezetesebb rész, az olvasó érzéseire erősen hat. A szerző a község történetét levéltári adatok alapján tárja elénk. De a huszadik század eseményeit már a kollektív emlékezet is segít bemutatni. Az országhatár megváltoztatásának híre ellenállást váltott ki a lakoságból 1918 végén. A trianoni döntés érzéketlenül kettészakította a községet, az Arдай néven ismert területét Magyarországnak ítélte. A szilicei lakosoknak meg kellett ismerniük a kisebb-ségi sorsot.

Az 1938-as visszacsatolásnál érzett öröm nem tartott sokáig a faluban. A megpróbáltatások sora várt a szilicei lakosokra. Először a kitelepítés réme fenyegette őket. A szerző közli „a nagy háborús bűnösök” névsorát. A gyermekeknek és a felnőtteknek magyar származásuk miatt kellett bűnhődniük. Végül egyedül Csízy Kálmán református tanítónak és családjának kellett távoznia, csak ötven kilós csomagot vihettek magukkal. Fábry Zoltán gondolata jut eszembe *A vádlott megszólal* című memorandumából: „Nincs többé vissza, nincs többé haza, nincs többé

vizontlátás, nincs a hátam mögött többé semmi.” A falu népe már nem kerülhette el a Csehországba deportálást: hat családot vittek kényszermunkára. A reszlovakizáció azért okozott lelkiismereti válságot a lakosoknak, mert rettegtek a kitelepítéstől és a deportálástól. Ezután a termelőszövetkezet erőszakos létrehozása okozott súlyos megrázkódtatást.

Külön fejezet szól a munkáról, a földművelésről, az erdőhöz kapcsolódó mesterségekről. A falu lakói bizonyára szívesen fogadták a könyvet, hiszen megtalálják benne: kik voltak az elismert, legügyesebb mesterek – az őseik, rokonaik között.

A palóc nép mindig ragaszkodott a múltbeli szokásaihoz, kultúrájához. De mennyire követik ma a faluban a hagyományokat? Erre kerestem a választ a könyvben. A szilicei lakosoknak rendkívül gazdag, elismert a népdalkincsük. A sorozásnál énekelt *Isten veled Sziliceföld* kezdetű népdal kapcsán a szerző így azonosul a falu közösségének véleményével: „Elődeink erkölcsi világában az átmeneti elszakadás a szülőföldtől (katonaság, kivándorlás) a fájdalmak legnagyobbikát jelentette; a végleges elszakíttatás (kitelepítés, elűzés, deportáció) pedig megítélésük szerint a megbocsáthatatlan bűnök sorába tartozott, amit maga a Jóisten sem bocsát meg!”

A hagyományőrző csoport ma is aktív, a táncosok a hírneves gombaszögi kulturális fesztiválon fellépnek. A község lakói az ízes palóc nyelvjárást beszélik, jellegzetes ősi szavakat lehet hallani mondataikban. A ragadványnevek és a szólásmondások ma is jellemzőek a faluban.

Az *Egyházak, felekezeti élet* című fejezet pontos képet ad a vallásos palóc közösségről. A szerző meggyőződése,

hogy a hit mindig erőt adott a sorscsapások elviseléséhez. A szocialista rendszer vallásellenessége jelentette a mélypontot a katolikus és a református egyház életében. Máté László így számol be a református többségű falu törekvéseiről, a megújulás szükségességétől: „A negyvenéves gúzsbakötés és megnyomorítás után a cél csak egy lehet: a mindennapok céltudatos és apró szervezéseivel újraépíteni a több mint négy-száz éves múltira visszatekintő helyi református egyházközösséget, s akkor a templom az Istennel és az elődök szellemével való találkozás színhelye lesz.” Az iskolákról szóló fejezet szorosan kapcsolódik ehhez a részhez. Az ismertetésből kitűnik, hogy a gazdag múltú felekezeti iskolák felszámolása óta csökkent a magyar oktatási intézmény szerepe a faluban.

A szerző sorsát is a falu történelme határozta meg. Az édesapja az ötvenes évek közepén kilépett a szövetkezetből. Máté László Buzitán kezdte el a tanítást, majd jelentkezett a pozsonyi Komensky Egyetemre. Többszöri próbálkozás ellenére sem tudott bejutni. Csak jóval később tudta meg az okot. A kádervéleményben ez állt: „tanító lehet, de tanár nem, mert az apja kilépett a szövetkezetből.” Mégis levelező tagozaton elvégezte a Nyitrai Pedagógiai Főiskolát, majd Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemet, ahol doktori címet kapott. Egész életében a felvidéki magyarság ügyét szolgálta, érdekeit védte. Kassán kerületi tanfelügyelőként dolgozott, majd a rendszerváltás után a Csemadok országos titkáráként tevékenykedett. A *Keleti Napló* kassai folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke volt a kilencvenes években. Végül diplomáciai szolgálatba lépett Magyarországon. Nyugalmazott dip-

lomataként ma is aktívan vesz részt a felvidéki kulturális életben.

Az *Utószó* még jobban elmélyíti a könyv gondolatait. A szerző úgy érzi, hogy a sziliceiek hite az istenhitből és a hagyományokból ered. Emellett a szolidaritást tekinti a megtartó erőnek. Máté Lászlót elkészeríti, hogy a trianoni döntés óta csökkent az anyanyelv szerepe a szilicei magyarok életében. Ennek az okát így tárja fel: „A kitelepítés, a deportálás, a reszlovakizáció okozta félelem ott munkálkodott tudatukban – és tudat alatti énjükben –, ami később a gerincesség feladásában jelentkezett azoknál a szülőknél, akik tudatosan, vagy félelemből elszakították gyermekeiket a magyar iskolától.” A szerző az anyanyelv megtartása mellett érvel. A szülőknél a magyar iskolába kell adniuk gyermekeiket. Nyíltan arra biztat, hogy a lakosok mindenütt bátran használják anyanyelvüket. De őszintén beszél a máról is: az emberek nagy része elfordult egymástól, közömbössé vált.

Máté László rendszeresen publikál magyarországi és szlovákiai folyóiratokban. A könyv végén olvashatjuk az *Égő torony* című írását, amely 1993-ban született, amikor a sziliciei templomtornyot villám sújtotta és kigyulladt. Véleményem szerint ez az írás publicisztikájának egyik szép példája. Máté László végig az Úrhoz szól, a büntetés okát kérdi. „Tudom, bűnösök vagyunk mi abban, hogy elhagytunk téged és vannak olyanok is közöttünk – nem is kevesen! –, akik nem csak anyaszentegyházadhoz lettek hűtlenek, hanem bennünket felnevelő anyanyelvünkhöz is. Gyermekeik már nem tanulnak meg ősünk nyelvén imádkozni és életüket a te dicsőségedre élni.” Iszonyatos jelnek fogja fel a torony égését.

A művet Pálffy G. István lektorálta, ő

írta az ajánlást is. Ezzel kezdi gondolatait: „Szemérmesen vallomámos, a tényeket szeretettel felmutató, a hazavezető utakat költőien szépnek láttató, tanulságosan őszinte könyvet tartunk a kezünkben.” Tichy Kálmán rajzai és 1911-es felvételei, valamint Hascsök József grafikái a kötetet még szebbé teszik. A könyv a szerző magánkiadásában készült, a sziliceiek támogatásával.

Miben különbözik a település az anyaországi palóc falvaktól? A kisebb-

ségi sors nehéz terheket rakott a falusiak vállaira, de megőrizték hitüket és származásukat. Az elszakított falu keserű múltját ismerhetjük meg a műből. Ez a könyv nem csak Szilice lakosainak szól, hanem mindazoknak, akik érdeklődnek egy kisebbségbe szorult közösség sorsa, a megmaradásáért folytatott küzdelme iránt.

(Magánkiadás, Kassa, 2009)

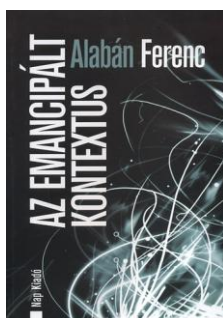
MIZSER ATTILA

KontexTusa

Alabán Ferenc: *Az emancipált kontextus*

Bizonyos értelemben rendhagyó és hiánypótló könyv Alabán Ferenc tanulmánygyűjteménye, amely a dunaszerdahelyi Nap Kiadónál 2010-ben jelent meg. A cím kétséget kizáróan biztató (*Emancipált kontextus*), az alcím hármassága elszánt, intrazigens (*Irodalom – Integráció – Identitás*). Egy olyan perspektívát vetíthet elénk, amely véleményem szerint meglehetősen indokolt lenne, lehetne az irodalomtörténet /irodalomelmélet olvasata felől, különösképp – na hogy is fogalmazzak – a magyar nyelvterület északi peremének az irányából.

A kötet szerkezete, mint az a tartalomjegyzékből kitűnik, tovább tagolódik, ágazik, egészen pontosan négy pillérre: az értékre, a kontextusra, a sajátosságra (nyelvi unikalitásra [?]), és

végül az identitásra helyezi kiemelten a hangsúlyt és a nyomatékot.

Az előszó nagyon, írhatni módfelett fair. Alabán onnan nyit, hogy leszögezi azt, hogy az irodalomnak, különösképp, ha magyar, van egyfajta önismeretet, önazonosítást exponáló szerepe. Majdan, ezt követően, a többségében 2004 és 2008 között íródott tanulmányok ezzel a tézissel kerülnek szembe, vagy ha nem is közvetlen módon, de akarva-akaratlanul konfrontálódnak. Egyébként én az „akarvára” fogadnék, noha az ilyen jellegű gyűjteményes kötetekre a szemléletnek ez az aspektusa olyannyira nem jellemző. De itt valami módon mégis átszűrődik, átszüremlik a szerző írásainak az ilyen jellegű felfogása. És néhol ez adja az értekezések igazi tétjét, pluszát, a kötet

kohéziójában annak kialakuló koncepcióját.

Érték és kontextus összefüggése, a kulturális régió meghatározása, az európaiság és a nemzeti irodalmak problematikája, valamint az identitás komplex értelmezhetősége jelenti Alabán gondolatmenetének központi motívumait. Erénye, hogy a fent említett vonatkozások összevetésében változó fókusz, újra és újra áthelyeződő nézőpontot alkalmaz, eközben ellentétes interpretációs lehetőségek és fogalmi hálók tusájáról is informál. Precedensként említhető meg az integráció és a regionalizmus kontextusainak küzdelme, összezsapása az adott fejezetek és bekezdések szintjén. De akár Fábry Zoltán kázusa úgyszintén, ahol is részben tisztázó, részben pedig épp problémafelvető kérdések sorjázna, amelyek a legkülönbébb felfogások mentén vetnek számot Fábry írásaival, az íráskor időszerűségével. Többek között Csanda Sándor, Görömbei András és Tózsér Árpád idézett értékeléseit, kérdésfelvetéseit élesen és innovatívan válogatja, illetve változtatja a szerző, hogy aztán természetesen egynéhány egészen sajátos narratíva is felvázolódjon, legalábbis annak a perspektivikus elvárása, lehetősége mindenképp.

Az egymás mellé helyezett tanulmányok mindegyikében fontos a nyelviség kérdése, ez azonban nem kizárólag az irodalmi nyelv esztétikai és retorikai működését jelenti, hanem a (nemzeti) identitás szegmense, a kulturális, művelődési folyamatokat meghatározó jelenség (lásd például *Az európaiság és a nyelvi önismeret lehetőségei [Gondolatok kulturális identitásunk néhány összetevőjéről]* című írást).

Ugyancsak figyelemreméltó, és a szerző módszertanát tekintve fontos elem az irodalomszociológiai nézőpont,

amely az irodalmi mű jelentésének a korszak irodalmi adottságaiból (is) adódó változását, elmozdulását vizsgálja, mutatja fel, az irodalom területi, esztétikai, generációs és társadalmi rétegzettségét együttesen, egymásra hatásában igyekszik megvizsgálni: „A fokozatos társadalmi demokratizálódás, átrendeződés következtében a kulturális és irodalmi szemléletrendszerben beállt változások is figyelmet érdemelnek. A régebbi, eredendően szintézisre irányuló eszmeiség átértelmeződése látszik felbomlani. A teret nyert posztmodern szellemiség valóban lényegtelenül válhat az önazonosság megőrzésének – az egyéni és kollektív identitásnak – összehangolására tett kísérlet.”(111.)

A bevezetőben olvasottakhoz képest ilyen bekezdésekkel egyaránt találkozhatunk a könyvben, de ez nem antagonizmus. Hisz ha valamit át akarunk lépni és/vagy a továbblépés lehetőségének az eshetőségeit, módszereit vizsgálunk, akkor ajánlatos kijelölni azt a tézist, amin túl szeretnénk jutni, kerülni. Ezért érdemes és üdvös a könyvbéli szövegek tusáinak drukkolni. És megelégedetten venni tudomásul, hogy alakul, indul valami, ami aztán, idővel csak formálódik majdan, és simul a kontextusa.

Alabán Ferenc munkája adott szövegrészeiben, fejezeteiben némileg rezonál Szegedy-Maszák Mihály *Minta a szönyegen* tanulmánykötetének egyes, bevezető felvetéseire, korpuszaira. Mintha egy újabb mintával gazdagítaná, gyarapítaná azt az ominózus „szönyeget”. Egyébként itt az ideje. Kontextus, kohézió van. Emancipálni meg kell.

(Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2010)